

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Feitenloze wetenschap speelt de post-waarheid politiek in de kaart

van der Maas, H.L.J.

DOI

[10.5553/BenM/138900692017044002005](https://doi.org/10.5553/BenM/138900692017044002005)

Publication date

2017

Document Version

Final published version

Published in

B en M : Tijdschrift voor Beleid, Politiek en Maatschappij

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

van der Maas, H. L. J. (2017). Feitenloze wetenschap speelt de post-waarheid politiek in de kaart. *B en M : Tijdschrift voor Beleid, Politiek en Maatschappij*, 44(2), 140-142. <https://doi.org/10.5553/BenM/138900692017044002005>

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Feitenloze wetenschap speelt de post-waarheid politiek in de kaart

*Han L.J. van der Maas**

Huub Dijkstra zoekt een antwoord op de feitenloze politiek van met name Donald Trump, maar zijn eigen wetenschapsfilosofische opvattingen zitten hem daarbij in de weg. Hij stelt dat een beroep op de feiten wetenschapsfilosofisch gesproken een nogal naïeve en uiteindelijk zelfs weinig productieve positie is, dat wetenschap niet het alleenrecht en zeker niet het laatste woord over de betekenis van feiten heeft, en dat de betekenis van feiten afhangt van zowel de verschillende waardensystemen en wereldbeelden die mensen hanteren als van de diverse handelingsperspectieven die ze toelaten. Ik vrees dat als dit het antwoord is op Trump, we wel kunnen inpakken. Dijkstra gooit de handdoek al in de ring voordat de wedstrijd begonnen is. Hij neemt onvoldoende afstand van de postmoderne visie op waarheid die de populistische beweging, die ook Nederland bedreigt, juist legitimeert. Feitenrijke wetenschap is wel degelijk een alternatief. Het is niet eenvoudig hier kort en eenvoudig de verschillende visies op wetenschap, waarheid en feiten uiteen te zetten, maar laat ik een poging wagen.

Huub Dijkstra neemt een wetenschapsfilosofische positie in die eigenlijk alleen in de geesteswetenschappen aanhang kent en voorbijgaat aan de praktijk van andere wetenschapsgebieden. De relativistische opvatting van Dijkstra en anderen vindt een rechtvaardiging in de onvolgroeide staat van de wetenschap in veel gebieden. De klassieke wetenschappelijke methoden zijn vooral succesvol in de natuurwetenschappen, in mindere mate in de medische wetenschappen, maar schieten vaak tekort in bijvoorbeeld de gammadisciplines. Als het gaat om fenomenen als radicalisering, armoede, de Griekse crisis et cetera, raken we aan de huidige grenzen van de wetenschap, waar feiten en meningen zeer moeilijk uit elkaar te houden zijn. Ook is het concept waarheid (in de empirische wetenschappen) inderdaad problematisch. Maar toch is de pessimistische, relativistische wetenschapsfilosofische positie, waar Dijkstra onvoldoende afstand van neemt, onnodig.

Mijn eerste probleem met zijn positie is dat ze logisch inconsistent is, een ernstige zonde in de wetenschap. De relativistische positie is in essentie paradoxaal van aard. Een mooi voorbeeld is het naakte feit van Dijkstra ('naakte feiten bestaan ook in de wetenschap niet'), waarvan ik me afvraag hoe hij er de waarheidswaarde van bepaalt. Ik geloof eigenlijk niet dat relativisten hun eigen opvattingen serieus nemen. Een echte relativist schrijft geen boeken, wil niemand ergens van overtuigen, die hoor je niet.

Mijn tweede probleem is dat de wetenschap in de praktijk helemaal niet gaat over naakte feiten, maar over waarschijnlijkheden. Kennis is te rangorden in waar-

* Prof. dr. Han van der Maas is hoogleraar Psychologische Methodenleer aan de faculteit der Maatschappij- en Gedragwetenschappen van de Universiteit van Amsterdam.

schijnlijkheid. Wetenschappers zie ik als praktiserende Bayesianen. Experimenten en data worden gebruikt om waarschijnlijkheden aan te passen. Sommige dingen zijn zeer, zeer waarschijnlijk (de aarde is bolvormig), zeer waarschijnlijk (roken is ongezond), waarschijnlijk (protectionisme is slecht voor de economie) of onzeker (de crèche is goed voor kinderen). Verschillende verklaringen van hetzelfde empirische fenomeen zijn doorgaans ook in waarschijnlijkheid te rangordenen. Nieuwe evidentie of nieuwe inzichten kunnen deze waarschijnlijkheden beïnvloeden. Iets wat als zeer waarschijnlijk wordt gezien, zal niet snel op basis van één studie verworpen worden. Veel zeer waarschijnlijke feiten zijn ook niet altijd 'theoriezwanger'. Als mijn arm eraf ligt na een ongeluk is dat medisch feit niet pas 'betekenisvol in de context van een specifieke aanname en achterliggende ideeën'.

Ik ben me ervan bewust dat deze schets van de wetenschap onvolkomen is, maar ze is wel fundamenteel anders dan die van Dijkstra. Volgens mij blijven we het antwoord op veel belangrijke vragen schuldig omdat de wetenschap nog onvoldoende ver is, blijft steken in onzekere verklaringen, gewoonweg omdat het probleem in kwestie te ingewikkeld is en slecht te onderzoeken is. De voorspelling van het weer over enkele dagen is moeilijk, maar kan binnen een onzekerheidsmarge plaatsvinden. Dijkstra zoekt het probleem in de waardesystemen en wereldbeelden van de onderzoekers. In het kader van het weerbericht citeert hij Davies, die het heeft over 'een soort narratief dat sentimenten teweeg brengt, (...) een verhaal met gevoelswaarde'. Ik spreek liever van een betrouwbaarheidsinterval.

Zeker in die wetenschapsgebieden waarin de wetenschappelijke kennis onzeker van aard is, speelt subjectiviteit van de onderzoeker inderdaad een grote rol. Maar we moeten de problemen van 'slechte' wetenschap niet generaliseren naar alle wetenschapsgebieden. Objectieve wetenschap is lastig, maar mogelijk, zoals blijkt uit de onwaarschijnlijke successen van de natuurwetenschappen in de afgelopen eeuwen. Dijkstra noemt het potsierlijk dat de krant uitspraken van politici op een schaal van waarheid naar leugen beoordeelt. Juist omdat het hier om een waarschijnlijkheidsschaal gaat, heb ik daar weinig problemen mee. Wat ik eerder potsierlijk vind, is de spreekwoordelijke postmodernist die op zijn laptop in een vliegtuig op 10 kilometer hoogte, met leesbril en misschien wel nieuwe hartkleppen, in een skypegesprek met een collega duizenden kilometers verderop de mogelijkheid van objectieve wetenschap betwist.

Dijkstra gelooft niet dat feitenrijke wetenschap een antwoord is op de post-waarheid politiek. Het is mij niet duidelijk wat hij met het citaat van de adviseur van George W. Bush ('we zijn nu een imperium, en wanneer we handelen, creëren we onze eigen realiteit') beoogt. Uiteraard hebben politici de mogelijkheid de wereld te veranderen, maar zonder kennis en wetenschap hebben ze geen enkele grip op de effecten van die veranderingen. George Bush kon inderdaad onder valse voorwendselen een oorlog starten, maar niet de afloop bepalen.

We zijn het er vermoedelijk over eens dat de wetenschap vaak tekortschiet als het gaat om grote maatschappelijke en politieke vraagstukken. We verschillen van mening of dat tekort principieel van aard is. In mijn ogen is de wetenschap volop in ontwikkeling, niet alleen in de zin dat we steeds meer begrijpen, maar ook in de

Han L.J. van der Maas

zin dat we steeds beter worden in het bedrijven van wetenschap. In mijn eigen gebied, de psychologie, is een revolutie gaande in de methodologie van de wetenschap. Die revolutie betreft het terugdringen van de subjectiviteit in het onderzoek door het inbouwen van veel meer waarborgen (replicatie, randomisatie, dubbelblinde experimenten, pre-registratie, open data, 'blind' analyseren van data, et cetera). Dat is essentieel voor de geloofwaardigheid van mijn vakgebied en van alle gammawetenschappen. Dijkstra meent (in het kader van de Brexit) dat wantrouwen jegens experts niet zozeer geboden is omdat ze onwaarheden vertellen, maar omdat ze feiten presenteren vanuit een bepaalde maatschappelijke positie. In mijn ogen hangen deze problemen samen. De economische wetenschap is op dit moment niet in staat met veel zekerheid de uitkomsten van de Brexit te voorspellen. Een verstandig wetenschapper houdt dan misschien zijn mond. Maar als in de toekomst de uitkomsten van dergelijke processen wel goed voorspelbaar zijn, is de maatschappelijke positie van de expert grotendeels irrelevant. Wetenschappelijke vooruitgang en dus investeringen in de wetenschap zijn kortom essentieel. Wat mij betreft investeringen in de wetenschap die de subjectiviteit tracht te minimaliseren en niet in de wetenschap die haar omarmt.

Uiteraard verwacht ik niet dat we daarmee de feitenvrije politiek zomaar op de knieën dwingen. Maar goede wetenschap en goed onderwijs zijn uiteindelijk onze enige wapens tegen de post-waarheid politiek. Een al te relativistische waarheidsvisie speelt deze politiek alleen maar in de kaart. Ik snap niet wat Dijkstra ziet in het op Nietzsche gebaseerde post-waarheid pluralisme van Higgins. Trump is de ultieme post-waarheid pluralist.